

Odnos duše i tijela u filozofskoj antropologiji Tome Akvinskoga

Rogić, Antonija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:577398>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za filozofiju
Preddiplomski sveučilišni studij (dvopredmetni)

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za filozofiju

Preddiplomski sveučilišni studij filozofije (dvopredmetni)

Odnos duše i tijela u filozofskoj antropologiji Tome Akvinskoga

Završni rad

Student/ica:

Antonija Rogić

Mentor/ica:

doc.dr.sc. Maja Poljak

Komentor/ica:

doc.dr.sc. Ivana Knežić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Antonija Rogić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Odnos duše i tijela u filozofskoj antropologiji Tome Akvinskoga** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

U Zadru, 06. listopada 2023.

Sadržaj:

**The relationship between soul and body in the philosophical
anthropology of Thomas Aquinas**

Uvod	1
1. Život i djelo Tome Akvinskoga.....	3
2. Metafizika Tome Akvinskoga.....	6
3. Narav ljudske duše	9
4. Odnos duše i tijela.....	12
Zaključak.....	16
Sažetak	18
Literatura.....	19

Uvod

Naslov ovog završnog rada je *Odnos duše i tijela u filozofskoj antropologiji Tome Akvinskoga* iz čega je vidljivo da je tema povezana s filozofskom antropologijom Tome Akvinskoga. Rad se sastoji od četiri poglavlja. Prvo poglavlje nosi naslov *Život i djelo* te ćemo se u tom poglavlju ukratko upoznati sa životom Tome Akvinskoga. Proučiti ćemo njegov život i upoznati ćemo se s nekim mislima Tome Akvinskoga i vidjeti tko je imao utjecaj na njega, te kako je Toma shvaćao odnos filozofije i teologije. Naslov drugog poglavlja je *Osnove metafizike Tome Akvinskoga* i tu ćemo se susreti s temeljima Tomine metafizičke misli koji su važni za razumijevanje njegove antropologije. Toma proučava čovjekovu metafizičku strukturu, koja u sebi uključuje sastavljenost od duše i tijela. Metafizička antropologija kao svoj materijalni objekt ima čovjeka, dok je njezin formalni objekt čovjek promatran iz perspektive bivstvovanja. Za Tomu duša je supstancijalna forma živog bića te je ona nematerijalni princip, dok je s druge strane tijelo materijalni princip ljudskog bića. U sljedećem poglavlju koji nosi naslov *Narav ljudske duše* govoriti ćemo o njezinoj naravi te kako je promatramo kroz tri karakteristike. Prva vlastitost jest duhovnost ili nematerijalnost. Druga vlastitost jest samostalnost ljudske duše u djelovanju i postojanju u odnosu na tijelo te nepropadljivost ljudske duše.

Duša je duhovna supstancija koja postoji i nakon smrti čovjeka. Kada se tijelo odvoji od duše, duša i dalje postoji te duhovna supstancija postoji i nakon smrti čovjeka. Duša ako samostalno djeluje, ona samostalno postoji. U zadnjem poglavlju koji nosi ime *Odnos duše i tijela* promatramo čovjeka i definiramo ga kao spoj duše i tijela. Toma sa svog filozofskog stajališta promatra i prihvaća Aristotelov hilemorfistički nauk i metafizičku strukturu materijalnih supstancija, u toj metafizičkoj strukturi duša je izvor života u biću. Kada govorimo o jedinstvu duše i tijela možemo reći da je cijela duša u cijelom tijelu po svojoj biti. Prema tome čovjek je sastavljen od duše i tijela te je duša prvo počelo života. U ovom poglavlju ćemo također vidjeti kako Toma iznosi razliku između forme i materije. Materiju navodi kao potenciju, a formu kao akt. Duša je forma, a tijelo je materija. Spoj duše i tijela kod Tome ulazi u samu bit čovjeka.

U ovom završnom radu korištena je metoda analize sa svrhom boljeg razumijevanja ovog segmenta Tominih misli. Primarna literatura ovog rada su djela Tome Akvinskoga: *Suma teologije* i *Suma protiv pogana*, a među sekundarnom literaturom posebno ćemo istaknuti drugi svezak *Povijesti filozofije* Fredericha Copelstona,

Srednjovjekovna filozofija i monografiju Filozofija i zbilja, Borislava Dadića, tj. drugi svezak njegove Povijesti filozofije - *Srednjovjekovna filozofija* i djelo *Filozofija i zbilja* Borislava Dadića. Ova srednjovjekovna djela su nam poslužila za bolju analizu Tomine antropologije. Cilj rada je prikazati odnos duše i tijela u filozofskoj antropologiji Tome Akvinskoga. Cilj je također istražiti, istaknuti i promisliti o naravi ljudske duše, kakva je ljudska duša i koja su joj osnovna obilježja.

Poticaj za rad je bila težnja za produblјivanje znanja o metafizičkoj strukturi čovjeka, tj. kako Toma koristi metafizičke principe da bi bolje razumio čovjeka. Jedna od stvari koje nas je zanimala je dokazati samostalnost duše, njezinu besmrtnost i duhovnost te je važno za istaknuti da je ona počelo života te se nalazi u odnosu s tijelom.

1. Život i djelo Tome Akvinskoga

Toma Akvinski je filozof i teolog koji je živio i djelovao u XIII. stoljeću. Rođen je početkom 1225. godine kraj Napulja kao sedmi i posljednji sin grofa Landolfa Akvinskoga i Teodore Teatske, a umro je sa četrdeset devet godina, 1274. godine u Fosanovi u cistercinskom samostanu između Napulja i Rima te je nakon smrti uzdignut na čast oltara 1567.godine. Kao dijete započeo je školovanje kod benediktinaca u Monte Casinu, koje je trajalo do 1239. godine. Nakon toga se vratio svojoj obitelji na nekoliko mjeseci te je upisao sveučilište u Napulju. Toma je bio marljiv u učenju te je kao dijete u svojoj ranijoj dobi bio zapažan u molitvi i meditaciji, a njegov učitelj je bio iznenađen kada ga je maleno dijete upitalo: što je Bog? Zaređen je za redovnika na proljeće 1244. godine sa svojih dvadeset godina. Taj njegov postupak se nije svidio njegovoj obitelji jer su htjeli da početak svećeničkog poziva započne u Monte Casinu. Iz Napulja je bio poslan u Pariz u novicijat u samostan svetog Jakova, gdje je poučavao Albert Veliki, koji je Tomi dao poticaj za poučavanje Aristotela¹. Toma je dovršio ono što je započeo njegov učitelj te je na njega svakako utjecala učiteljeva težnja da koristi bilo kojeg filozofa u kojem je pronašao barem jedno zrno istine. Toma pripada filozofima koji je kršćansku religiju izrazio putem aristoteloskim definicijama te je on bio onaj koji je uspješno upotrijebio aristotelizam kao instrument teološke i filozofske analize i sinteze. Albert Veliki je u sebi imao nepotpun tomizam, ali je najznačajnija činjenica da se sveti Albert još i naziva Tominim Sokratom te iz ovoga možemo vidjeti klice tomizma u Albertu. Toma je postao učenik Alberta Velikog te je 1248. godine otišao sa Albertom Velikom u Köln.Tamo ostaje četiri godine, gdje je Albert Veliki osnovao školu za dominikanski red, a vrativši se u Pariz, Toma je promoviran zajedno s Bonaventurom za učitelja teologije te je predavao na dvije katedre teologije na Pariškom sveučilištu. 1259. godine je napustio Pariz i otišao u Italiju, gdje je do 1268. godine predavao teologiju na papinskom dvoru, zatim se 1268. godine ponovno vratio u Pariz i predavao do 1272. godine.

¹ Aristotel (384. pr. Kr.- 322.pr. Kr), grčki filozof, znanstvenik i polihistor. Rođen je u visokoobrazovnoj liječničkoj obitelji Stupio je na Platonovu Akademiju te je bio Platonov učenik.Osnovao je svoju vlastitu filozofsku školu Likej koju su nazvali paripatetičkom jer se nastava održavala za vrijeme šetnje. Najpoznatija djela su: *Nikomahova etika*, *Politika*, *Retorika* i *Metafizika*.U djelu *Metafizika* govori se o hilemorfizmu. Hilemorfizam je aristotelovsko-skolastički nauk o metafizičkom zasnivanju naravnih tijela od prve materije,koja je potencijalno i određivo počelo, i supstancijalne forme, koja je zbiljsko i određujuće počelo.

Njegova napisana djela u to vrijeme su komentari *Sentencije* Petra Lombardijskog koji su nastali u rasponu od 1254. godine do 1256. godine, djelo *O istini* napisano je 1256. godine do 1259. godine, djelo *O biću i biti* nastalo je 1255. godine te komentar na Dionizijevo djelo *O božanskim imenima*, *O besmrtnosti duše* 1265. godine do 1267. godine, *O duši* 1269. godine te *O sjedinjenju utjelovljene Riječi* oko 1272. godine. U ovom razdoblju Toma piše i komentare na Aristotelova djela među kojima su: *Fizika*, *Metafizika*, *Nikomahova etika*, *O duši* i vjerojatno *O politici*. Njegovo najpoznatije djelo je *Suma teologije*, koja je napisana u tri dijela od 1267. godine do 1273. godine te *Suma protiv pogana* od 1259. godine do 1267. godine. Za vrijeme naučavanja Toma piše komentare na traktate Boetija *O Trojstvu* i *O sedmicama* kao i komentare na Izaiju i sv. Mateja. U svojoj *Sumi teologije* predstavlja teološki sinopsis.

Njegova filozofija je realistička. Toma Akvinski je prihvatio Aristotelovu tvrdnju da prva filozofija, tj. metafizika proučava biće kao biće i on je poput Aristotela dao objašnjenje da se postojeće biće mora objasniti na način koji naš ljudski um može dohvatiti. Metafizika ima svoju vlastitu autonomiju u odnosu na druge filozofske discipline, ona predstavlja temeljnu filozofsku disciplinu, ali ona ukazuje na nešto više i zbog tog razloga joj teologija može biti od pomoći. Čovjek želi shvatiti komu on teži i zašto je stvoren. U svojoj filozofiji stavlja naglasak na bitak, a Bog kod njega predstavlja onoga u kojem su bit i bitak ujedinjeni. Toma je bio teolog koji je razlikovao znanje teologije i filozofije. Kod Tome Akvinskoga jasan je utjecaj kršćanske misli na njegovu filozofiju te su njegova filozofija i teologija dvije različite znanosti koje su usko vezane. Toma je gledao kako povezati filozofiju i teologiju, a pritom da se ne izgubi ni priroda teologije ni priroda filozofije. Teologija razmatra ono što je objavljeno i te se istine moraju sačuvati. U svojoj *Sumi teologije* Toma piše dokaz o Božjoj egzistenciji, ali uz teološke pojmove stavlja naglasak na filozofske pojmove. Teologija se služi filozofijom, ali su njih dvije odvojene znanosti prema Tomi Akvinskome zato što imaju različite objekte i različite metode. Toma je formalno i eksplicitno razlikovao dogmatsku teologiju od filozofije. Filozofija se kao i druge humanističke znanosti zasniva na ljudskom razumu te filozof primjenjuje načela koja su spoznata ljudskim razumom i ukazuje na zaključke koji su plod ljudskog rasuđivanja. Dok s druge strane teolog koristi svoj razum, prihvaća načela na osnovu autoriteta i vjere te prima ono što je objavljeno. Ono što filozofija može ponuditi teologiji jest racionalno objašnjenje teoloških istina. Teolog koristeći svoj razum prihvaća načela na osnovi autoriteta i na osnovi objavljene vjere. Filozof putem iskustva i razuma donosi zaključke o Bogu te

Boga želi sresti preko bića koja su stvorena. Teolog prihvaća svoja načela kao ona koja su objavljena i o predmetima kojima se bavi misli da su objavljeni ili izvodljivi iz onoga što je objavljeno. Filozof svoja načela dokazuje razumom, a o predmetima kojima se bavi i koja proučava shvaća kao ona koja nisu objavljena i kao ono nešto što je pojmljivo putem razuma: “Filozof raspravlja o Bogu kao stvoritelju i teolog gleda Boga kao stvoritelja, ali filozof otkriva Boga kao stvoritelja koji dolazi kao zaključak čisto razumskog dokaza, dok teolog prihvaća činjenicu da je Bog stvoritelj iz Otkrivenja.”² S druge strane tomistička filozofija se oslanja na razumske dokaze putem kojih nas želi poučiti na koji način trebamo u umnom području razlučiti dobro od lošega i ispravno od pogrešnoga. Prema Tomi cijela filozofija vodi nas ka spoznaji Boga i teologija uzima mnoga filozofska učenja jer metafizika promatra sa jedne strane Boga. Neki filozofi su putem istraživanja otkrili egzistenciju Boga, ali oni nisu raumijevali jedinstvo Boga ili su bili protiv Božje providnosti te nisu uviđali da je Bog Stvoritelj. Učeći i proučavajući različita djela Toma Akvinski uspio je naučavati dvije vrste mudrosti: filozofsku i teološku. Jedna od glavnih karakteristika filozofije Tome je objektivnost. U filozofiji želi imati i promotriti razloge koji su za nešto i protiv nečega te ulaže puno vremena u svoje interpretacije. On daje dokaze za Božju egzistenciju te putem argumentacije ide od osjetilnog svijeta prema Bogu. Neki dokazi koje on daje za Božju egzistenciju proces je argumentacije te uvijek ide od osjetilnog svijeta prema Bogu. Toma postavlja pitanje je li isti čovjek može u isto vrijeme vjerovati i imati jednu istinu, a to se sve misli na osnovi autoriteta vjere te postavlja pitanje ako filozof racionalnim putem dokaže egzistenciju Boga može li on istovremeno vjerovati u nju svojom vjerom. U svom djelu *O Istini* Toma odgovara da je nemoguće da postoji vjera i znanje o istom predmetu te je nemoguće da isti čovjek ima iste istine do kojih je došao preko svoga razuma i da u isto vrijeme u njih vjeruje i naučeno (filozofski) da sazna i da u isto vrijeme u njih vjeruje.³ Istini se vraćamo samo ako spojimo i prihvatimo ove dvije humanističke znanosti. Toma Akvinski je protumačio Aristotela u najboljem smislu bez sumnje te je uzeo u obzir vrijeme i relevantnost informacija koje su mu bile dane na raspolaganje. Toma je jedan od najsvjesnijih i najsuptilnijih Aristotelovih komentatora. Prihvatio je aristotelizam kao instrument istraživanja. Prema Maritainu Toma Akvinski poziva na mudrost učenike i učitelje, one aktivne i kontemplativne kao i svjetovnjake i svećenike

² F. Copleston, *Istorija filozofije*, svezak II, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1991., str. 315.

³ Usp., isto, 362.str.

jer putem njegovog nauka može se vratiti red u ljudsku inteligenciju: “ Zlo od kojega boluje moderno doba prije svega je umno zlo: započelo u umu, a sada je zahvatilo i samo njegovo korijenje”.⁴

2. Metafizika Tome Akvinskoga

Već na početku filozofi su se bavili prvim počelom te se metafizika podijelila u tri faze. U prvoj fazi metafizike pripadaju antički filozofi koji se još nazivaju predsokratovcima. “Povijest filozofije započinje istraživanjem počela svekolike stvarnosti. Njihova misao je bila bitno određena osjetilnim datostima, toliko određena da su zaključili da ne postoje druga bića izvan osjetilnih tijela. Toma smatra da “ nisu bili sposobni s umom nadići, transcendirati razliku između supstancije i akcidenata”.⁵ Drugu fazu čine Aristotel i Platon te je ona nastupila kada forma više nije bila akcidentalna nego supstancijalna. “ Razlika u odnosu na prethodnu fazu bila je u tome što se u ovoj fazi materija nije promatrala kao nešto što je u aktu, nego kao čista potencijalnost, koja dolazi u akt preko forme. Upravo je otkriće potencijalnosti materije bio Aristotelov veliki doprinos razvoju filozofije. Aristotelov metafizički nauk o hilemorfizmu, tj. nauk o dubokoj sastavljenosti materijalnog bića od neodvojivih metafizičkih principa, od materije i forme, omogućio je spoznaju da u stvarima postoje ne samo akcidentalne nego i neke puno dublje promjene. Bile su to konačne promjene za to biće. Te je promjene Aristotel nazvao rađanje i propadanje. ”⁶. Prva materija je određena kao čista mogućnost, a supstancijalna forma kao prva stvarnost fizičkog tijela. Pod prvom stvarnošću podrazumijeva se načelo koje tijelo stavlja u posebnu klasu. Akt je onaj koji je spoznatljiv, a potencija je ona iz koje se izvode mogućnosti. Forma je univerzalan element te je ona ono što neki predmet stavlja u njegovu klasu. Materija je po sebi čista potencijalnost te ona nema određenja koja su nužna. To možemo vidjeti iz primjera drva. Drvo je materijal izgrađeno od različitih stanica, koje se radi svojeg izduženog oblika u drvu nazivaju vlakanca drva, ali to drvo ima različite uloge. Od drva može se napraviti stol, klupa, krevet, olovka, ali svaka ta stvar ima svoju funkciju. Drvo ostaje materijal kao drvo, ali se ono koristi na različite načine ali ono više nije u službi drva nego se koristi na različite načine. U trećoj fazi dolazimo do velikog metafizičkog pitanja, a to je promatranja bića kao bića. Svaka stvar ovog filozofskog istraživanja

⁴ J. Maritain, *Anđeoski naučitelj*, Naklada Istina, Zagreb, 1936., str. 106.

⁵ B. Dadić, *Filozofija i zbilja*, Naklada Bošković, Split, 2010., str. 119.-120.

⁶ *Isto*, str. 120.121.

svedena je na bitak kao *esse* tj. na akt bivstvovanja kao *actus essendi*. Izvor je u zbiljskom stvaranju ni iz čega tj. *creatio ex nihilo*. Bit stvaranja je proizvođenje bića u apsolutnom smislu te se zato filozofi ove faze zovu metafizičari u pravom smislu. Oni su ispitivali realne stvari, biće ukoliko je biće te su stvorili univerzalan uzrok cjelokupne stvarnosti. Kada govorimo o stvaranju ono je metafizički interpretirano kao participacija na bitku te kao trajna uzročnost koja se proširuje na biće kao biće. Središte Tomine rasprave u metafizici je rasprava o biću. On navodi kako su akt i potencija dva vida stvarnosti koji se nalaze u svim bićima. Sve što je stvoreno nalazi se u aktu, ali ne potpuno jer uz princip aktualnosti nalazimo i princip potencijalnosti. Putem principa potencijalnosti biće prima određene savršenosti. Potenciju spoznajemo ako je dovedemo do akta, a akt je onaj koji je prvi i najshvatljiviji. Potencija i akt se razlikuju te se potencija prema aktu odnosi kao nesavršenost prema savršenom. Savršenost akta je veća i savršenija od potencije. Čovjekov metafizički temelj osigurava osobnost i postojanje. Duša je unutarnji princip te ima snagu po kojoj neko biće živi i djeluje. Duša čovjeka čini čovjekom. Ako je neko biće živo, onda ono mora imati dušu jer život dolazi od nje. Svi ljudi imaju dušu, ali mnogo njih nema znanja ni razumijevanja što je duša uopće te na koji način se odnositi prema njoj. O tome kakav odnos trebaju imati duša i tijelo seže još u rane filozofske rasprave. Čovjek je o duši promišljao i prije filozofije: “ Postojalo je opće uvjerenje da kada čovjek umre, kada ga napusti život i tijelo, tada “nešto” ostaje iza njega, što ne propada. To “nešto” je bilo shvaćeno na razne načine, kao na primjer nešto “zračno”, nešto poput “daha”. ⁷ Od ovog se događaja počeo upotrebljavati dualistički pogled na čovjeka. Jedno čovjekovo “ ja” prestaje postojati kada čovjeku nastupi biloška smrt, a drugo nastavlja živjeti svojim životom nakon smrti. Za Aristotela duša je supstancijalna forma živog bića. Ona je u službi forme tijela te nije samostalna. O duši je na poseban način uz Tomu razmišljao Platon, koji ju je shvaćao kao samostalnu duhovnu supstanciju te ju je definirao kao nepropadljivu, koja pripada svijetu. Ideja i ona postoji od vječnosti te to znači da ona postoji prije tijela i nakon postojanja tijela ona će ostati ista: “ Platon smatra da su one bačene u podlunarni svijet radi nečeg lošeg što su radile i sada se nalaze u ljudskom tijelu kao u zatvoru. One u tijelu moraju odrađivati kaznu.”⁸ Drugim riječima Platon definira da je čovjek njegova duša, a tijelo je samo sredstvo kojim se duša koristi. S druge strane njegov

⁷ B. Dadić, *Filozofija i zbilja*, str. 193.

⁸ *Isto*, str. 194.

učenik Aristotel nije prihvaćao svijet Ideja ni dualizam između duše i tijela u čovjeku. Nauk o duši izgradio je na temelju metafizike i njezine misli i na osnovu metafizičkog nauka o hilemorfizmu. Po njemu je duša supstancija kao forma prirodnog tijela koji život ima u potenciji. Duša je supstancijalna forma živog bića. Kada govorimo o čovjeku on ima tijelo kao materijalnu sastavnicu te dušu kao duhovnu sastavnicu. Toma čovjeka definira kao spoj duše i tijela. Tijelo je onaj dio kojeg ljudi mogu vidjeti, a dušu ne vide: “ Iz toga možemo zaključiti da duša nije tjelesne naravi...”⁹ Toma je prihvaćao filozofski nauk da je duša izvor života u biću. S druge strane imamo i Aristotela koji je objasnio metafizičko jedinstvo čovjeka, ali i ne njegovu osobnu smrtnost. Ovo je jedan nedostatak koji je proizašao iz činjenice da on nije mogao objasniti da je je duša istovremeno forma tijela i umsko počelo: “ Prema Etienne Gilsonu, prvi koji je upozorio na opasnost od Aristotelove definicije duše kao forme tijela bio je Nezemije Emeški sa svojim djelom *O naravi čovjeka.*”¹⁰ Aristotel u svom nauku o duši i tijelu, duši ne daje individualnu besmrtnost S druge strane Toma Akvinski je o duši naučio od svoga učitelja Alberta Velikoga te je sa svojim početnim razmišljanjem slijedio njegov nauk i terminologiju. Razvio je svoj metafizički sustav i otkrio je temelj metafizičkog principa. Izrdio je svoj nauk o duši, njezinu narav i nepropadljivost. Toma je pisao o čovjeku i njegovoj duši u svojim djelima. *Suma teologije* donosi nam raspravu o naravi i moći duše, *Suma protiv pogana* donosi nam problem pitanja o naravi ljudske duše, no uz to Toma je također napisao komentar na Aristotelovo djelo *O duši* u kojem nam je ponudio vlastitu interpretaciju Aristotelove antropologije i također napisao je samostalo djelo koje isto nosi naslov *O duši* u kojem Toma na jedan dublji i složeniji način nudi odgovore na pitanja koja je prethodno postavio u *Sumi teologije* i *Sumi protiv pogana*. Toma je donio svoja otkrića s područja antropologije i metafizike. U metafiziku je donio akt bivstvovanja i metafizički nauk u kojem je svako biće sastavljeno od akta bivstvovanja i biti. U antropologiji je raspravljao o svojim otkrićima vezano za čovjeka kao osobu. Tomin nauk o čovjeku i duši temelji se na metafizičkim principima i promatranju ljudskog iskustva. Toma Akvinski je ostvario sintezu aristotelizma i platonizma, a to možemo i zaključiti prema prethodnim naucima. Toma se koristi Aristotelovim naukom o hilemorfizmu, ali isto tako ima svoju tvrdnju o dva komplementarna principa. Jedan princip je aktivan, a drugi je pasivan te je taj aktivan

⁹ S.Th. I, q.75, a. 1., hrv. prijevod: *Izbor iz djela*, Naprijed, Zagreb, 1990.

¹⁰ B. Dadić, *Filozofija i zbilja*, str. 198.

u čovjek duša tj. forma, a pasivni je tijelo tj. materija. Treba napomenuti da su ova dva koprincipa nazočna u čovjeku te Toma navodi da su oni supstancijalno jedinstvo čovjeka, oni zajedno čine jednu supstanciju, koju u ovom slučaju naziva čovjek : “ Toma u svojoj antropologiji čvrsto inzistira na tezi da čovjek nije ni duša ni tijelo, nego jedinstvo jednoga i drugoga.”¹¹ S druge Toma kada govori o naravi duše on je shvaća u duhu platonizma te navodi da je ona samostalna duhovna supstancija jer njezino bivstvovanje i djelovanje ne ovisi u cijelosti o tijelu.

3. Narav ljudske duše

Duša je pojam koji dolazi od grčke riječi *anaimon* te u prijevodu to znači bez krvi, beskrvan ili od grčkog *anemos* što u prijevodu znači dah. Duša se definira kao nematerijalni aspekt te je ona nositelj biti. Postoje još neke definicije kao što su da je duša unutarnji princip bića po kojem neko biće živi i djeluje. Duša je duhovna supstancija koja postoji i nakon smrti čovjeka. Kada se tijelo odvoji od duše, duša i dalje postoji te duhovna supstancija postoji i nakon smrti čovjeka. Drugim riječima duša je prvo počelo ljudskog života. Ona je unutarnji princip te ona daje snagu prema kojoj neko biće živi i djeluje te to vrijedi za svako živo biće koje postoji i živi: “ Drugim riječima, ako je neko biće živo, onda ono mora imati dušu, jer život mu dolazi od nje.”¹² Pitanje ljudske duše i njezin odnos s tijelom i dan danas izazivaju pitanja kod filozofa. Čovjek promišlja o duši i spajanju duše s tijelom od pojavljivanja filozofije: “ Postojalo je opće uvjerenje da kada čovjek umre, kada ga napusti život i tijelo, tada nešto ostaje iza njega, što ne propada. To nešto je bilo shvaćeno na različite načine , kao na primjer nešto zračno.”¹³

Prva vlastitost duše koju Toma obrađuje je duhovnost ili nematerijalnost. Nakon toga obrađuje njezinu samostalnost te na kraju govori o njezinoj nepropadljivosti. Razlog zašto tek na kraju govori o nepropadljivosti je taj jer se dokaz temelji na dokazima o njezinoj nematerijalnosti i samostalnosti. Toma dokazuje da racionalna duša mora biti duhovna, supstancijalna forma. Toma također tvrdi da čovjek posjeduje dvije vrste spoznaje jednu vrstu spoznaje naziva osjetilnom spoznajom, ona predstavlja niži stupanj spoznaje tj. ona je manje savršena te nju čovjek djeli sa životinjama preko te spoznaje čovjek može spoznati pojedinačna, materijalna bića. S druge strane,

¹¹ *Isto*, str. 204.

¹² *Isto*, str. 192.

¹³ *Isto*, str. 193.

razumska spoznaja predstavlja višu vrstu spoznaj tj. ona je savršenija te je u materijalnome svijetu među živim materijalnim bićima posjeduje samo čovjek. Prema tome čovjek kada spoznaje preko razumske spoznaje u tom činu duša se za spoznajni čin ne koristi tijelom kao organom, kao što je slučaj sa osjetilnom spoznajom. No da bi čovjek mogao spoznati materijalni svijet koji ga okružuje on se treba koristiti i osjetilnom i razumskom spoznajom da bi dobio cjelovito znanje o svom objektu. Ljudski duh ne može postići neposredno znanje o nematerijalnim supstancijama. Duša je po svojoj naravi duhovna zato jer je ona počelo života, a život se očituje u dvjema djelatnostima: “ Život najviše očituje u dvijema djelatnostima, to jest u spoznaji i gibanju. “¹⁴ Svaka ljudska duša je duhovna i subzistentna supstancija. Duša je nematerijalna stvarnost, Toma to objašnjava na temelju činjenice da: “Svako tijelo ima određenu narav. Prema tome, nemoguće je da spoznajno počelo bude tjelesne naravi.”¹⁵ Dodatno objašnjenje toga nalazimo u *Sumi protiv pogana* gdje Toma kaže: “ Doista, živa su bića neke prirodne stvari, te su zato složene od tvari [materije] i lika [forme] Složena su pak od tijela i duše, koja ih čini u zbiljnosti živima. Treba dakle da je jedno od toga lik, a drugo tvar. Međutim tijelo ne može biti lik, budući da tijelo ne postoji u drugom kao u tvari i nositelju. Prema tome možemo zaključiti da nam preostaje duša koja je lik. Duša nije tijelo, budući da nijedno tijelo nije lik.”¹⁶

Toma je naučavao da je duša samostalna na temelju samostalnosti u djelovanju i postojanju te duhovna supstancija postoji i nakon smrti čovjeka. Duša postoji i nakon odvajanja od tijela. Toma u svome djelu raspravlja o duši te njezinoj samostalnosti, pita se može li duša postojati sama neovisno o tijelu. Ako duša samostalno djeluje, ona samostalno postoji. Kada govorimo o samostalnosti duše to mislimo na njezinu samostalnost na razini djelovanja i na razini bivstvovanja s obzirom na tijelo. Toma smatra da ono biće koje samostalno djeluje može samostalno i postojati na temelju principa da djelovanje proizlazi iz bivstvovanja. Duša je različita od tijela te je ona nematerijalna. Ljudi se pitaju što je uopće duša i kakve ona ima veze sa tijelom. Ako

¹⁴ *S. Th.* I, q. 75, a. 1

¹⁵ *S. Th.* I, q. 75, a. 2

¹⁶ *SCG*, II. cc 65. kada je riječ o prijevodima Tominih tekstova na hrvatski jezik važno je napomenuti da različiti prevoditelji ne koriste iste riječi za prijevod pojedinih Tominih stručnih pojmova. U ovome radu kada smo govorili o Tomnom razumijevanju metafizičke strukture materijalnih bića da je on preuzeo Aristotelov hilemorfizam. U Tominoj antropologiji duša je forma tijelo je materija . U ovom citatu iz *Sume protiv pogana* prevoditelj pojam “forma” prevodi s hrvatskom riječi lik, dok pojam pojam “materija” prevodi s hrvatskom riječi tvar u svrhu dosljednosti terminologije unutar ovoga rada u citatu smo nakon riječi “ lik” i “ tvar “ stavili riječi “forma” i “materija”.

danas pitamo ljude ima li čovjek tijelo svi će na to pitanje odgovoriti pozitivno, ali ako pitamo ima li čovjek dušu odgovori će biti različiti, te će neki odgovoriti pozitivno, a neki negativno. S druge strane nameće nam se pitanje što je uopće duša te kako je ljudi shvaćaju. Toma u svojoj definiciji duše donosi da ona ne ovisi o tijelu u bivstvovanju, zato jer ona posjeduje vlastiti akt bivstvovanja. Ljudska duša ne može propasti kao materijalna supstancija. Toma u svojoj definiciji daje prednost duši pred tijelom i tvrdi da je duša različita od tijela, ali s druge strane govori o utjecaju tijela na dušu kada su zajedno. Duša posjeduje vlastiti bitak te ne ovisi o tijelu bivstvovanja. Ono što samostalno postoji, može samostalno propasti: “Ljudska duša je po naravi spojena s tijelom. Ona ga formira na naravni način, a ono njoj služi da bi mogla aktualizirati sve svoje moći. Kao što je materija u službi forme, tako i tijelo služi duši da može djelovati u skladu sa svojom naravi.”¹⁷

Kada govorimo o ljudskoj duši Toma kaže da je ona besmrtna. Uz osobine da je duša duhovna i samostalna dodajemo joj i besmrtnost. Besmrtnost se nadovezuje na samostalnost te je jedan od dokaza za besmrtnost duše u razlikovanju načina propadanja. Postoji propadanje po sebi i propadanje po drugome. Ono što je samostalno može samostalno propasti. Duša nije propadljiva, zato jer ona nije tjelesna supstancija te ne može propasti poput materijalnih supstancija i akcidenata te forma koja je duhovna ne može propasti. U *Sumi protiv pogana* Toma raspravlja o duši i tijelu te Toma donosi zaključak da duši prije pripada sjedinjenje s tijelom, nego odijeljenje. Ona je nepropadljiva te je složena od biti i bitka: “Neminovan je zaključak da je ljudska duša, o kojoj kažemo da je počelo razumijevanja, nepropadljiva. Neka stvar propada, naime, na dva načina: ili po sebi ili po nekom izvanjskom činitelju.”¹⁸ Kada Toma dokazuje besmrtnost duše on misli na osobnu besmrtnost. On dokazuje da razum nije supstancija koja je odvojena od ljudske duše. Usporedimo li Tomu i Bonaventuru, Bonaventura dokazuje besmrtnost ljudske duše objašnjavajući njezinu hilemorfističku strukturu. Duša teži za srećom te zbog te težnje ona mora biti besmrtna. Bonaventura ovaj dokaz povezuje i sa egzistencijom Boga te navodi postizanje savršene sreće i povezanost sa kretanjem duše prema Bogu: “Bonaventura tvrdi da je forma racionalne duše takvog digniteta da čini dušu sličnom Bogu, pa se onda i materija koja se sjedinjuje s ovom formom(tj. duhovna materija) nalazi svoje ispunjenje i zadovoljenje jedino u

¹⁷ B. Dadić, *Filozofija i zbilja*, str. 210.

¹⁸ *S. Th*, I. q. 75, a. 6

sjedinenju sa tom formom.”¹⁹ Ljudska duša sjedinjena s tijelom ima vlastiti akt bivstvovanja i mogućnost djelovanja bez tijela. Po načinu razmišljanja i iznošenja stavova došao do neke granice metafizičkog govora o duši te nepropadljivosti duše: “S daljnjom tvrdnjom da izgleda kako” besmrtnost duše zahtjeva buduće uskrsnuće tijela” on je došao do praga teološkog područja, a naša zadaća nije da ga dalje slijedimo.”²⁰ Besmrtnost se odnosi na dušu svake ljudske osobe te svaka duša može bivstvovati i djelovati neovisno od tijela. Toma za dokaz besmrtnosti ljudske duše navodi i naravnu težnju za trajanjem te vječnom srećom te naravnu težnju za pravednošću. Za dokaz o besmrtnosti ljudske duše Toma upotrebljava različite argumente. Kroz prvi argument kaže da duša ne propada jer ona nije sastavljena od forme (tvari) i materije (lika) te u drugoj argumentaciji kaže da ono što je nužno ne može se odvojiti: Jedan od tih argumenata kaže da duša ne propada jer nije sastavljena od forme i materije, a rema Tomi Akvinskome propadanje se shvaća kao odvajanje forme od materije, te ono što nije sastavljeno od ta dva unutarnja metafizička koprincipa ne može propasti.

4. Odnos duše i tijela

Kada govorimo o odnosu duše i tijela s filozofskog gledišta Tome Akvinskoga govorimo o hilemorfizmu. Hilemorfizam je metafizički nauk kojeg pronalazimo kod Aristotela. Po Aristotelovom metafizičkom nauku hilemorfizam označava unutarnju metafizičku strukturu materijalnih bića. Ta materijalna bića se sastoje od dva unutarnja metafizička koprincipa koji se zovu materija i forma te se međusobno odnose kao potencija i akt. Zajedno oni čine jednu supstanciju.²¹ Kao što smo rekli u prethodnom poglavlju supstancija je biće koje ne pretpostavlja ni jedno drugo biće koje bi imalo svoj prvotni bitak i kojemu bi bilon daljnje određenje. Toma je prihvatio aristotelovsko učenje o hilemorfizmu i metafizičkoj strukturi materijalnih supstancija. On ističe metafizičku složenost te ujedinjenje duše i tijela na razini djelovanja i bivstvovanja. Hilemorfističko ustrojstvo postoji u materijalnim supstancijama te se Toma bazirao na tjelesni svijet. Ako uspostavimo hilemorfističko ustrojstvo materijalnih supstancija otkrivamo promijenjivost supstancija te takav događaj nije slučajan nego se događa prema određenom ritmu. Hilemorfistička kompozicija je prema Tomi primjenjiva samo na

¹⁹ F. Copleston, *Istorija filozofije*, str. 323.

²⁰ B. Dadić, *Filozofija i zbilja*, str. 212.

²¹”Supstancija - u metafizici supstancija je biće koje ne pretpostavlja drugo biće što bi već imalo svoj vlastiti osnovni bitak da mu bude daljnje određenje.” (A.Mišić, *Rječnik filozofskih pojmova*, Verbum, Split, 2000., str. 254).

materijalni svijet te tu postoji još dublja distinkcija. Razlika između forme i materije je ta da je prva materija potencija, a forma je akt. Toma odnos duše i tijela promatra kao odnos forme i materije te je duša forma, a tijelo je materija. Distinkcija forme i materije je distinkcija aktualnosti i potencijalnosti. “ Supstancija je ono što jeste, a egzistencija je ono na osnovu čega se supstancija naziva bićem.”²² U današnjem svijetu nam je jasno da se ljudi ne slažu oko toga da čovjek uz tijelo posjeduje i duhovnu dušu.

Duša je forma tijela, a forma je ona koja daje akt, ona daje bitak tj. postojanje. Kada govorimo o čovjeku on nije ni duša ni tijelo, on je nešto treće. Duša je princip bivstvovanja, po njoj djeluje tijelo te je duša forma tijela: “ Kada kažemo da je duša forma tijela, to znači da ono po čemu čovjek živi i misli, jest isto ono po čemu je njegovo tijelo i tako i tako određeno, to jest, po čemu osjeća hladnoću, čuje zvukove, vidi boje itd.”²³ Duša je prvo počelo života živih bića te su zbog duše ta bića prodahnuta. Ljudska duša je spojena s tijelom te kod Tome možemo vidjeti kako je on naglašavao jedinstvo duše i tijela. Duša formira tijelo na naravni način te je duši potrebno tijelo da bi ona mogla aktualizirati svoje moći na način da se tijelom služi kao organom preko kojega aktualizira svoje moći, što je slučaj s moćima vegetativnog i animalnog reda moći. No, kada je riječ o razumskim moćima duši nije potrebno tijelo da se služi s njime kao organom preko kojeg se te moći aktualiziraju nego joj tijelo omogućava materijal iz kojeg će duša preko razuma kao spoznajne moći apstrahirati bit predmeta. Taj proces apstrakcije je duši potreba za spoznajom materijalnih objekata zato što ne posjeduje urođene ideje. Materija je u službi forme te tijelo tako djeluje po svojoj naravi. Toma je naučavao jedinstvo supstancijalne forme u čovjeku te to znači da svaki čovjek ima samo jednu jedinu racionalnu ljudsku dušu. Hilemorfizam koji se nalazi u materijalnim supstancijama Toma Akvinski ograničio je na materijalni svijet. On ga ne proteže na nematerijalna bića, tj. na anđele. Postojanje anđela prema Tomi Akvinskome racionalno je opravdano na temelju hijerarhijskog poretka bića u njegovoj kozmologiji: “ On dokazuje da anđeli moraju biti čisto nematerijalni, jer su oni umovi čiji je korelativan predmet nematerijalan, a također i samo njihovo mjesto u hijerarhiji bića zahtijeva njihovu potpunu nematerijalnost.”²⁴ Osim što Toma govori o jedinstvu duše i tijela, on govori i o supstancijonalnom jedinstvu,

²² F. Copleston, *Istorija filozofije*, str. 378.

²³ B. Dadić, *Filozofija i zbilja*, str. 210.

²⁴ F. Copleston, *Istorija filozofije*, str. 376.

koji je spoj elemenata, a naglasak je na jednoj jedinoj supstanciji. Duša i tijelo nisu samo principi, nego i koprincipi. Čovjek je po biti sastavljen od duše i tijela te se on još definira kao jedinstvena supstancija. Duša je za Tomu savršeniji princip od tijela te je on definira kao formu tijela, akt tijela i prvo počelo života.

Toma za dušu govori da je i *tabula rasa* tj. prazna ploča te tom tvrdnjom želi naglasiti da duša nema znanje koje je urođeno nego dobiva znanje putem apstrakcije. Da Toma raspravlja treba li se duša sjediniti s tijelom, može li se naše tijelo tj. naša materija sjediniti s dušom koja je nematerijalna i vječna. Svaka materija ne može primiti svaku formu, nego forma može oformiti točno određenu materiju: “Budući da forma nije zbog materije, nego radije, materija zbog forme treba reći da iz forme treba uzimati razlog zašto je materija takva, a ne obratno.”²⁵

Da bismo mogli bolje razumijeti Tominu antropologiju, na trenutak ćemo se zaustaviti na Tominoj kozmologiji i pitanju koliko vrsta živih bića uopće postoji i imaju li ta druga bića dušu. Tomin odgovor je da postoje tri vrste živih bića: biljke, životinje i ljudi. One posjeduju tri različite vrste duša koje se međusobno razlikuju po stupnju savršenosti postojanja. Krenuvši od biljaka, Toma kaže da one posjeduju dušu koju on još naziva vegetativna ili biljna duša, te one predstavljaju najnižu vrstu po stupnju savršenosti živih materijalnih bića. Nakon biljaka dolaze životinje koje imaju animalnu ili životinjsku dušu koja je po stupnju savršenosti viša od vegetativne ili biljne duše. Posljednja u ovom nizu je racionalna duša koju posjeduje čovjek i u materijalnom svijetu ona predstavlja najsavršeniju vrstu duša. Čovjek je jedinstveno biće te on ne može imati više supstancijalnih formi. Supstancijalna forma daje bitak te neko biće može imati samo jednu supstancijalnu formu. Čovjek može imati samo jednu dušu jer on ima samo jedan bitak. Toma kaže ako čovjek ima više duša to znači da on više nije jedno biće nego spoj nekoliko bića: “Živo biće koje bi imalo više duša ne bi bilo jednostavno jedno.”²⁶ Čovjek živi, promišlja i gradi te promatra svijet te taj jedan čovjek ima samo jednu dušu. On ima jednu supstancijalnu formu te ona daje bivstvovanje i djelovanje. Duša se sjedinjuje s tijelom kao forma i to na cjelovit način u svakom dijelu tijela. Jedinstvo duše i tijela se događa jer je cijela duša u cijelom tijelu po svojoj biti te svaki dio tijela ima svoje postojanje zbog duše kao forme.

²⁵ *S. Th.* I, q. 76, a. 5.

²⁶ *S. Th.* I, q. 76, a.

Duša formira tijelo na naravni način: “Kao što je materija u službi forme, tako i tijelo služi duši da može djelovati u skladu sa svojom naravi.”²⁷ Spoj se dobiva putem dva metafizička principa, a ne od supstancije koja preegzistira. Toma po definiciji duše i tijela nadilazi dualizam Platona i Descartesa te panteizam Spinoze- dadić fustota. U *Sumi protiv pogana* Toma kaže da je duša predstavlja dio čovjeka dio ljudske vrste te da ako ona postoji sama po sebi bez tijela ona je nesavršena: “Ako su duše stvorene bez tjelesa, treba pitati kako su sjedinjene s tjelesima.”²⁸ Toma navodi dvije opcije sjedinjenja duše i tijela, a to je nasilno, se sjedinjuje u skladu s naravi.

Kada govorimo o duši ona je supstancijalna forma u čovjeku te je ona ta koja daje formu tijelu. Čovjek po njoj misli i živi, čovjek zbog duše ima osjetila, ona daje određenja čovjeku te daje glavne moći djelovanja, koje svrstavamo u tri različite kategorije. To su moći razumske duše, moći osjetilne duše i moći hranidbene duše.

²⁷ B. Dadić, *Filozofija i zbilja*, str. 210.

²⁸ *SCG*, II, cc 83 str. 773.str.

Zaključak

Osnovna tema ovoga rada je *Odnos duše i tijela u filozofskoj antropologiji Tome Akvinskoga* i ono što je važno i ono što opisuje filozofsku antropologiju Tome Akvinskog u odnosu duše i tijela. Važna komponenta je taj odnos između duše i tijela. Duša i tijelo zajedno čine čovjeka. Čovjek nije sastavljen samo od duše ili samo od tijela. Čovjek je jedinstvo te materije i te forme. Duša je forma, a tijelo je materija. Materija je potencija, a forma je akt. Odnos duše i tijela kao odnos materije i forme prvi je naučavao Aristotel u svom hilemorfizmu. Hilemorfizam je njegov metafizički nauk te je to unutarnja metafizička struktura živih bića. Kroz rad vidimo da je Toma prihvatio aristotelovsko učenje o hilemorfizmu i metafizičkoj strukturi materijalnih supstancija. Toma je isticao metafizičku složenost te ujedinjenje duše i tijela na razini bivstvovanja i djelovanja. Prihvatio je Aristotelov nauk te je hilemorfističku kompoziciju primijenio na materijalni svijet. S druge strane Bonaventura je naučavao da se hilemorfizam može promijeniti ne samo na materijalni svijet nego i duhovni. Metafizički temelj antropologije osigurava osobnost i postojanje.

Već od Platona vidimo naučavanje duše, koji je rekao da je duša nepropadljiva, ona pripada svijetu. Ideja te postoji od vječnosti. Platon je definirao čovjeka da je on duša, a tijelo je sredstvo. Toma kaže da je čovjek spoj duše i tijela, te da bi objasnio taj spoj Toma se koristi svojim metafizičkim sustavom. Izradio je svoj nauk o duši, o njezinoj naravi i nepropadljivosti. Čovjek je horizont stvaranja, on je najveća vrijednost vidljivog svijeta.

Posebna značajka Tomine antropologije jest njegov nauk o naravi ljudske duše za koju kaže da je: nematerijalna, samostalna i besmrtna. Ljudska duša ne može propasti kao materijalna supstancija. Ljudska duša je po naravi spojena s tijelom. Toma kaže da se čovjek ostvaruje na poseban način putem svoje razumske spoznaje. Što se tiče besmrtnosti ona se odnosi na svaku ljudsku dušu.

Za bolje razumijevanje Tomine antropologije uputno je koristiti se Tominom kozmologijom u kojoj on navodi čovjeka kao jedno od živih materijalnih bića. U materijalnome svijetu nalazimo tri vrste živih materijalnih bića, a to su: biljke, životinje i ljudi. Ona posjeduju tri različite vrste duša koje se međusobno razlikuju po stupnju savršenosti postojanja. Biljke imaju najniži stupanj savršenosti, zatim nakon njih viši stupanj imaju životinje. te na kraju dolazi čovjek koji predstavlja najviši stupanj savršenosti u materijalnom svijetu. Čovjek je najsavršenije biće u materijalnom svijetu.

Čovjek je jedinstveno biće te on je onaj koji ne može imati više supstancijalnih formi. Supstancijalna forma je ona koja daje bitak te neko biće može imati samo jednu supstancijalnu formu. Forma daje bivstvovanje i djelovanje. Duša se sjedinjuje s tijelom kao forma i nalazi se po svojoj biti u svakom dijelu tijela to na cjelovit način u svakom dijelu tijela. Jedinstvo duše i tijela događa se zato jer je cijela duša u cijelom tijelu po svojoj biti. Svaki dio tijela ima svoje postojanje zbog duše kao forme.

Kada promatramo čovjeka danas i čovjeka u vrijeme Tome Akvinskoga možemo ga promatrati u isto smislu. Čovjek je i prije i danas najsavršenije biće u materijalnom svijetu. Čovjek je oduvijek jedinstvo duše i tijela. Čovjek čini spoj duše i tijela. Čovjek Tome Akvinskoga se promatrao na dublji način nego danas. Toma je promatrao čovjeka te je došao do zaključka da je osoba ono što je najuzvišenije u cijeloj stvorenoj prirodi te ona subzistira po racionalnoj naravi. Toma definira osobu kao kompletnu i konkretnu supstanciju te on osobi daje sposobnost samostalnog djelovanja i bivstvovanja. Prije su ljudi više gledali u dubinu, u dušu, a danas sve ostaje na fizičkom dijelu. Ljudi se ponašaju kao da duša ne postoji kao da nije ona ta koja je besmrtna. Danas se stavlja naglask na tijelo, nrgu tijela, a duša se zanemaruje. Prema Tomi Akvinskom duša i tijelo su dvva međusobna komprincipa te čovjek nije cjelovit ako nemamo dušu i tijelo. Duša je ona koja je nematerijalna, ali ljudi gledaju na materijalnost. Duša bez tijela ne propada, dok s druge strane tijelo nema tu samostalnost. S obzirom na temu koja se obrađuje važna je i duša i tijelo, i Toma u svojim tekstovima naglašava da je čovjek kao cjelina savršeniji od duše i tijela kada ih promatramo zasebno.

Na kraju ovog rada treba reći da su Toma Akvinski i njegova filozofija precizna, poučna, ali i zahtjevna. Zahtjevnost ove teme u istraživanju je izazov te nas potiče na snalaženje, istraživanje i razmišljanje o samom filozofu i njegovom razdoblju. Od početka ovog izazova pa sve do kraja imamo rezultat koji daje zadovoljstvo obrade. Znatiželja o Tomi Akvinskom i njegovoj filozofiji, o duši i tijelu te kao i antropologija koja je smisao ove teme nas je obogatila, dala nam poseban poticaj te znanje o ovoj velikoj filozofskoj cjelini Tomine antropologiju u odnosu duše i tijela.

Sažetak

Toma Akvinski je kršćanski teolog i filozof koji je živio u trinaestom stoljeću. Kroz rad promatramo čovjeka u antropologiji Tome Akvinskoga. Na početku vidimo njegovu metafiziku, narav ljudske duše kao i odnos duše i tijela. Čovjek je jedinstvo duše i tijela. Duša je unutarnji princip bića po kojem neko biće živi i djeluje te to pitanje odnosa između ljudske duše i tijela i dan danas otvara raspravu kod filozofa. Duša je forma, a tijelo je materija. Ljudska duša ima vlastitost, a to su da je ona nematerijalna, samostalna i besmrtna.

Ključne riječi

Toma Akvinski, duša, tijelo, čovjek, biće, odnos duše i tijela

Summary

The relationship between soul and body in the philosophical anthropology of Thomas Aquinas

Thomas Aquinas is a Christian theologian and philosopher who lived in the thirteenth century. In this research we are looking Aquinas's understanding of human beings in his anthropology. In the beginning we see his metaphysics, the nature of the human soul and the relationship between soul and body. Human being is a unity of soul and body. The soul is the inner principle according which a being lives and acts, but question of the relationship between the human soul and body still an open question amongst philosophers. Soul is form and body is matter. The human soul has following characteristics: it is immaterial, independent and immortal.

Key words:

Thomas Aquinas, soul, body, man, being, relationship between soul and body

Literatura

Primarna:

Toma Akvinski, *Summa Theologiae*, hrv.prijevod: *Izbor iz djela*, Naprijed, Zagreb, 1990.

Toma Akvinski, *Summa protiv pogana*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

Sekundarna:

Copleston, F. *Istorija filozofije*, svezak II, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1991.

Dadić, B. *Filozofija i zbilja*, Naklada Bošković, Split, 2010.

Dadić, B. - Poljak, M. *Metafizička antropologija Tome Akvinskoga*, u: "Acta Iadertina", sv. 19, br. 5 (2022), str. 151-168.

Maritain, J. *Anđeoski naučitelj*, Naklada Istina, Zagreb, 1936.

Mišić, A. *Rječnik filozofskih pojmova*, Verbum, Split, 2000.

Poljak, M. i Vuković, N. *Spoznaja i težnja u filozofskoj antropologiji Tome Akvinskoga*, u: "Služba Božja": liturgijsko-pastoralna revija, sv. 62, br. 3 (2022), str. 336-356.

Vereš. T. *Izabrano djelo - Toma Akvinski*, Globus, Zagreb, 2005.

Vučetić, M. *Temelji metafizike Tome Akvinskoga*, u: "Crkva u svijetu", sv. 36, br. 2 (2001), str. 225-259.